

STRATEGII ARHITECTURALE PENTRU COPIII AFLAȚI ÎN SITUAȚII DE RISC

(REZUMAT)

Arh. Cristina Maria Povian

Profesor coordonator: prof. Dr. Arh. Cristian Dumitrescu

Printre cele mai controversate probleme ale lumii moderne se numără problema copiilor din mediile sărace, cunoscuți sub denumirea de copii în situații de risc. Copiii reprezintă cheia și fundația generațiilor viitoare, având grijă de copiii perioadei noastre, totodată oferim o șansă și viitorului nostru. Această lucrare și-a concentrat atenția asupra modului în care arhitectura, urbanismul și mediul înconjurător influențează percepția și dezvoltarea copiilor, și totodată necesitatea de a lua în calcul problema sărăciei și a excluziunii sociale cu care un număr semnificativ de copii, din mediul urban și nu numai, se confruntă. Conștientizând importanța copiilor și a tinerilor în societate, numeroase studii au fost realizate în încercarea de a se găsi soluții pentru a transforma mediul construit într-un mediu mai prietenos și ospitalier pentru ei. Aceste studii au fost realizate din punct de vedere psihologic, cromatic sau al nevoilor cu care se confruntă diverse categorii de copii. Nu putem analiza relația dintre spațiul construit și dezvoltarea acestora, fără a lua în calcul aspectele economice, sociale, politice și psihologice.

Problema sărăciei și a copiilor aflați în situații de risc este o problema globală care afectează cu precădere țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare, în special țările din Asia și Africa. Pentru a putea soluționa această problema în esența ei, și nu doar să găsim soluții temporare, este necesară o viziune globală privind drepturile, rolul și importanța copilului în strategiile: urbanistice, economice, politice și arhitecturale viitoare.

În 1989 UNICEF a estimat numărul copiilor care cresc în stradă la 100 de milioane, iar în 2002 UNICEF a raportat: „Ultimele estimări ridică numărul copiilor străzii la peste 100 de milioane”.¹ [11] Estimările mai recente nu sunt nici ele mai optimiste, astfel în 2005 numărul lor se apropia de ordinul zecilor de milioane: „Numărul exact al copiilor străzii este imposibil de cuantificat, dar numărul lor cu siguranță se apropie de zeci de milioane în toată lumea, fiind foarte probabil ca acest număr să tot crească.”² [12] În ciuda numeroaselor articole care abordează problema oamenilor fără adăpost și a conexiunii cu psihologia ambientală, problema copiilor care locuiesc în stradă și modul în care ei percep termenul de „locuință” nu a fost suficient explorat. Pornind de la aceste premise, această lucrare își propune să abordeze modul în care copiii obișnuiți percep spațiul urban și modul diferit în care „copiii străzii” percep strada ca și o locuință și cum astfel nevoile lor diferă din punct de vedere al mediului construit față de copii din familiile obișnuite și chiar față de celelalte categorii de copii în situații de risc.

Copiii străzii reprezintă segmentul cel mai afectat din categoria copiilor cu probleme, având gradul cel mai redus de recuperare, de sub 1%. Deși sunt vehiculate cifre impresionante și variate, privitor la numărul de copii care trăiesc în stradă, este aproape imposibil de cuantificat numărul exact al acestora, datorită stilului de viață dezorganizat și a mobilității continue a acestora, unii dintre ei petrecând doar perioade scurte de timp în stradă. În anul 2005 erau vehiculate cifre precum: 40 milioane de copii ai străzii în America Latină, 25 de milioane în Asia, 10 milioane în Africa, 1,5 milioane în Statele Unite ale Americi și 500 de mii în Europa.³

Documentarea acestei cercetări a fost realizată pe parcursul a mai bine de 5 ani, fiind un subiect care m-a preocupat încă din facultate. A fost subiectul tratat atât la lucrarea de diplomă de la terminarea Facultății de Arhitectură și Urbanism, sesiunea 2011, cât și la lucrarea de dizertație pentru finalizarea Masterului în Urbanism și Amenajarea Teritoriului, sesiunea din 2013.

În cadrul lucrării de diplomă a fost studiată situația copiilor străzii din România și în special din județul Timiș, lucrarea având ca și finalitate propunerea unui centru de reabilitare și reintegrare socială a copiilor străzii în localitatea Lugoj, județul Timiș. Continuând cercetarea începută, pentru finalizarea studiilor de master, am abordat problema copiilor din punct de vedere al relației lor cu

¹ “The latest estimates put the numbers of these children as high as 100 million”

² “The exact number of street children is impossible to quantify, but the figure almost certainly runs into tens of millions across the world. It is likely that the numbers are increasing”

³ Date conform Consortium for Street Children - www.streetchildren.org.uk, Consultat în martie 2013.

mediul urban și cu mediul construit în general, dar și din punct de vedere al psihologiei ambientale. Rezultatul acestui studiu s-a concretizat prin realizarea mai multor hărți ambientale pentru orașul Timișoara, atât pentru copii obișnuiți cât și pentru copiii străzii. Analizând concluziile din cele două studii precedente, această teză își propune înglobarea rezultatelor obținute anterior și elaborarea unor strategii arhitecturale viabile pentru copiii aflați în situații de risc.

Pornind de la premisa enunțată anterior, în primul capitol s-a încercat o identificare și definire a acestei categorii- a copiilor în situații de risc, împreună cu subcategoriile aferente: copiii din cartierele sărace, copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate, copiii care locuiesc în stradă, etc. și o înțelegere cât mai exactă a nevoilor lor și totodată a modului în care percep și simt mediul ambiant. Pentru a putea enunța soluțiile optime din punct de vedere arhitectural a fost necesară luarea în calcul, în capitolul doi, și a celorlalți factori determinanți precum cel: politic, legislativ, economic, social, și în mod deosebit cel psihologic.

Pentru a înțelege imaginea de ansamblu, situația actuală și importanța acestei probleme, au fost analizate datele statistice la nivel global și situația copiilor în situații de risc pentru a ne putea poziționa în contextul mondial. Principalele studii, experimente și interviuri au fost realizate la nivel local pentru a ne familiariza cu situația și contextual actual și pentru a identifica categoriile de copii care sunt cel mai puternic afectate.

Actualitatea acestei probleme a fost studiată în relație cu primele semne ale apariției ei la noi în țară și modul în care a evoluat în timp. Au fost analizate și influențele din domeniul politic, legislativ și social care determină în mare parte transformările arhitecturale din acest domeniu. Au fost realizate interviuri, experimente și studii de caz pentru a studia situația actuală, nevoile acestor copii precum și programele arhitecturale existente, dedicate copiilor în situații de risc.

Soluțiile propuse, detaliate în Capitolul 7 al tezei, intitulat "**Contribuții personale**", sunt tratate din trei perspective diferite. Prima este cea a necesității elaborării unei strategii globale și interdisciplinare. Ceea de a doua vizează necesitatea definirii unui concept arhitectural special pentru această categorie de copii- copiii străzii. Iar ultima perspectivă tratată este cea a individualității fiecărui copil în parte, fiind necesară oferirea unei atenții speciale problemelor, traumelor, experiențelor trăite de aceștia și luarea lor în calcul în proiectarea unui spațiu nou dedicat copiilor aflați în situații de risc, în special când vorbim de cei care au petrecut o parte din viața lor în stradă.

Întrebările și ipotezele cercetării

La începutul cercetării întrebările determinante erau:

- Care este numărul real al copiilor străzii?
- Problema copiilor străzii este într-adevăr o problemă reală în România?
- Este necesară o abordare diferită a proiectării pentru copiii în situații de risc, față de cei din familiile obișnuite?
- Este posibilă crearea unui program arhitectural care să îmbunătățească semnificativ procentul de recuperare și reintegrare socială a copiilor care au petrecut o perioadă de timp în stradă?

După finalizarea lucrării de diplomă și cea de dizertație și lărgirea orizontului asupra acestei probleme prin participarea la câteva conferințe internaționale, am putut finaliza setul de întrebări determinat pentru această teză prin luarea în calcul și a următoarelor aspecte:

- Percep copiii în situații de risc spațiul construit diferit față de cei din familiile obișnuite?
- Care sunt nevoile copiilor în situații de risc și care sunt cele ale copiilor obișnuiți? Pot fi cele două categorii tratate la fel din punct de vedere arhitectural?
- Este necesară tratarea, și din punct de vedere arhitectural, categoriei copiilor care au locuit sau locuiesc în stradă ca și o categorie aparte diferențiată față de cea a copiilor în situații de risc?

Pentru a găsi răspunsuri la toate aceste întrebări s-a propus analiza și studierea situației actuale, precum și a factorilor determinanți, realizarea de studii și experimente pentru a identifica profilul real al beneficiarului acestui tip de program și anume al **copilului în situație de risc**. Una dintre ipotezele acestei cercetări este necesitatea tratării categoriei de copii care au locuit în stradă ca și o categorie aparte a copiilor în situații de risc. Am pornit de la premisa că nu poți lua un copil de pe stradă, care nu are minimele cunoștințe despre igienă, educație, reguli, care se subordonează propriilor seturi de norme, și să ai pretenția să se adapteze într-un centru creat după propriile noastre

principii, care nu am trăit niciodată o experiență asemănătoare cu a lor. Am încercat să determinăm ce înseamnă o casă pentru acești copii și unde se simt ei în siguranță, care sunt elementele pe care le percep ei necesare în viața lor, tocmai pentru a putea adapta aceste caracteristici noilor centre propuse, și pentru a face tranziția de la viața pe stradă la viața în centru mult mai ușoară de acceptat de către ei.

O altă ipoteză importantă a acestei cercetări pornește de la ideea că fiecare copil care a locuit în stradă, fie petrecându-și doar o parte a zilei, fie strada reprezentând casa lui, trăiește experiențe diferite care îi afectează modul de a percepe mediul înconjurător într-un mod definitoriu pentru personalitatea și percepția sa. Aceste experiențe unice produc la rândul lor transformări și moduri de percepție unice. Neputându-se crea un set de reguli general valabile, este necesară crearea unei arhitecturi flexibile, dinamice care se poate transforma și modela în funcție de analiza psihologică și socială a fiecărui copil în parte.

Din dorința de a oferi un răspuns științific și de a aduce un aport real în găsirea unei soluții pentru rezolvarea problemei stringente a copiilor străzii și a copiilor în situații de risc, au fost stabilite următoarele obiective:

- Stabilirea unei strategii arhitecturale de prevenire, reabilitare și reintegrare a copiilor în situații de risc prin propunerea unor noi tipologii de centre în această direcție.
- Enunțarea unor principii directe pentru procesul de proiectare a centrelor pentru copiii aflați în situații de risc, care să îmbunătățească eficiența acestora în procesul de reabilitare și reintegrare socială a acestor copii.
- Elaborarea unui algoritm ajutător în procesul de proiectare pentru copiii care au locuit în stradă care să ia în calcul atât factorii arhitecturali cât și factorii specifici pentru fiecare copil în parte rezultăți din analizele psihologice și sociale efectuate asupra fiecărui copil în parte. Acest algoritm își propune să efectueze o analiză complexă a factorilor determinanți și interconectivitatea lor, luând în calcul coeficienți diferiți de importanță pentru fiecare factor, în funcție de rezultatele analizei psihologice efectuate.

Structura tezei

Teza este alcătuită din 8 capitole și poate fi structurată în trei părți principale. **Prima parte** este compusă din primele două capitole, și tratează problemele copilului în lume în contextul actual influențat de aspectele sociale, politice, economice și urbanistice. Problema acestor copii este analizată din punct de vedere al implicațiilor psihologice, al dezvoltării neuronale, oferind o imagine de ansamblu asupra problemei, al importanței sale și al amplitudinii acestui fenomen în România și în lume.

CAPITOLUL 1: COPIII ÎN SITUAȚII DE RISC- încearcă introducerea în problematica fenomenului copiilor în situații de risc, prin definirea și împărțirea pe categorii a acestora în funcție de probleme cu care se confruntă și gradul de risc. Sunt prezentate și principalele date statistice referitoare la numărul de copii cu probleme sociale în lume, detaliându-se mai mult situația din Europa și România. Tot în acest capitol sunt prezentate și două noi categorii de copii în situații de risc, care au apărut de curând: copiii din cartierele sărace și copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate. Pentru a înțelege mai bine problemele cu care se confruntă copiii din cartierele sărace este prezentat un studiu de caz asupra cartierului Kuncz, din municipiul Timișoara.

CAPITOLUL 2: COPIII ÎN SITUAȚII DE RISC- O PROBLEMĂ CU IMPLICAȚII PSIHOLOGICE, SOCIALE, ARHITECTURALE, ECONOMICE ȘI POLITICE . În acest capitol este prezentată necesitatea conectării acestei cercetări cu alte domenii, și punctează importanța factorului psihologic, politic, economic și social în găsirea unei soluții optime pentru problematica analizată în această teză. Când se ia în discuție proiectarea pentru copii, factorul psihologic joacă un rol important, cu atât mai mult când vorbim de copii care au trecut prin diverse situații și experiențe traumatizante. Este analizată situația acestora din perspectiva manifestării rezilienței, a modului în care arta și arhitectura pot fi instrumente pentru determinarea apariției ei, dar și din perspectiva psihologiei ambientale. Sunt realizate hărți cognitive pentru a analiza modul în care copiii din familii obișnuite și cei care își petrec majoritatea timpului în strada percep spațiul urban.

CAPITOLUL 3: OBIECTIVE ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII. În acest capitol sunt enunțate principalele obiective, întrebările la care se caută răspuns și totodată sunt prezentate metodele și mijloacele de investigare.

Cea de **a doua parte a tezei** este compusă din trei studii importante, detaliate în capitolele 4-6.

CAPITOLUL 4: STUDIU 1- SITUAȚIA COPIILOR ÎN SITUAȚII DE RISC ÎN CONTEXTE ISTORICE, SOCIALE, POLITICE, ECONOMICE ȘI ARHITECTURALE DIFERITE - prezintă *primul studiu*, care se concentrează pe **contextul politic, social și legislativ** și pe modul în care principalele evenimente: revoluția din '89, aderarea la Uniunea Europeană etc. au influențat schimbările din sistemul social și totodată arhitectura aferentă programelor sociale destinate copiilor.

Studiul are în vedere identificarea și corelarea a cinci mari factori determinanți, identificând influența și interconectivitatea lor în evoluția problemelor copiilor în situații de risc de-a lungul timpului. Situând încă de la început această teză într-un context interdisciplinar, aceste cinci domenii pot fi definite astfel:

- **Contextul politic, limitările și provocările sale**
- **Beneficiarii, în cazul nostru copiii, nevoile și problemele lor**
- **Sistemul social și noile reforme adoptate**
- **Contextul legislativ**
- **Serviciile oferite de către sistem**

Fenomenul "copiilor străzii" este o consecință a creșterii gradului de sărăcie din ultimii ani, dar și a constanțelor transformări din sistemul de protecție al copilului. Imediat după revoluție, condițiile în care locuiau copiii instituționalizați au declanșat o nemulțumire globală, fiind puse presiuni și oferite ajutoare pentru îmbunătățirea sistemului și programelor arhitecturale oferite lor, astfel încât astăzi, din punct de vedere numeric, nu putem identifica o categorie de copii cu probleme dominante în România. Această concluzie rezultă în urma unei analize asupra situației din punct de vedere numeric, dar dacă analizăm din punctul de vedere al procentului de reabilitare a unei anumite categorii de copii, descoperim o reală problemă în situația copiilor străzii".

Sistemul social, condițiile de viață, programele arhitecturale au suferit multiple transformări în perioada post-comunistă și ulterior perioada pre-aderare la Uniunea Europeană, condițiile de viață și situația globală a copiilor în situații de risc cunoscând îmbunătățiri sesizabile și notabile, dar aceste multiple transformări au avut ca și consecință negativă creșterea numărului de copii care locuiesc în stradă. Dacă din punct de vedere numeric, situația acestor copii nu mai reprezintă un caz alarmant la nivel internațional, cu siguranță ar trebui să atragă atenția autorităților locale și naționale. Această categorie de copii, având un procent de reabilitare și manifestare a rezilienței sub 1%, îi situează pe lista cu principalele probleme nesoluționate încă în sistemul social românesc. Se înregistrează un procent atât de scăzut datorită necesității creării unor centre specializate pe această categorie de probleme.

Nesoluționarea integrării în societate a copiilor care locuiesc pe stradă, duce la crearea unui cerc vicios, acești tineri vor avea copii care vor crește și se vor forma pe stradă, fără a avea acte sau acces la asistență medicală gratuită sau educație, ducând în timp la amplificarea fenomenului.

Pornind de la afirmația lui Frederick Douglass: „este mai ușor să crești un copil puternic decât să vindeci un adult bolnav”, este necesară o strategie interdisciplinară care să acționeze atât din punct de vedere social, cât și educațional, psihologic, arhitectural, economic și politic gândită în trei pași principali cu rolul de a: 1) preveni și de a stopa extinderea fenomenului și apariția de noi copii ai strazii; 2) realizarea unor centre educationale de lucru, de tip workshop, cu copiii străzii în stradă, pentru a facilita tranziția și integrarea lor în centrele speciale dedicate procesului de reabilitare a lor; și 3) crearea unor centre dedicate reabilitării și reintegrării lor în societate care să corespundă din punct de vedere al necesităților lor, al modului de viață, al adicțiilor de care suferă, prin enunțarea unor principii arhitecturale în conformitate cu situația și modul lor de viață și aplicarea lor în crearea mai multor categorii de centre: centre de consiliere, centre reabilitare și reintegrare socială etc. (Fig. 4.4.)

Dacă vorbim de a preveni și de a stopa fenomenul de apariție a noi copii ai strazii, găsim programe atât sociale, chiar și arhitecturale în ultima perioadă dintre care putem aminti „Centrul pentru Copiii Aflați în Situații de Risc” de la Lugoj precum și campania educațională after school a organizației „Salvații Copiii: „pentru copiii cu unul sau amândoi părinți plecați la muncă în străinătate.” Din păcate, ceilalți doi pași ai programului propus sunt prea puțin dezvoltati și luați în calcul ca și factori determinanți. Copiii care locuiesc în stradă sunt de cele mai multe ori repartizați la centrele pentru copiii în situații de risc obișnuiți, astfel procesul de recuperare și reintegrare fiind foarte greoi din cauza lipsei de resurse și îngrijire specializată, ducând la întoarcerea lor în stradă după o perioadă scurtă de timp petrecută în centru și la un procent doar de 1% de recuperare și de manifestare a rezilienței în rândul acestora.

CAPITOLUL 5: STUDIUL 2- COPIII INSTITUȚIONALIZAȚI LA REVOLUȚIE- ADULȚII DE

AZI- *Cel de al doilea studiu,* studiază **factorul uman** în contextul problemei enunțate anterior. Sunt analizate toate personajele cheie, de la beneficiarii acestui sistem și ai arhitecturii aferente până la personalul angajat sau reprezentanții sistemului. Pentru o mai bună înțelegere a problemelor din vechiul sistem și evitarea lor în noile programe propuse, studiul vizează patru categorii de copii: copiii instituționalizați în perioada comunistă reprezentând adulții de azi, ajunși intelectuali sau oameni ai străzii; copiii instituționalizați din actualele centre de tip familial; copiii care locuiesc pe stradă și ultima categorie reprezentată de copiii din familiile obișnuite. Aceste patru categorii de copii au fost analizate individual pentru a identifica erorile, aspectele negative și pozitive din vechile și actualele centre, cât și comparativ pentru a identifica asemănările și deosebirile referitor la percepțiile, nevoile și preferințele lor. Toate acestea fiind necesare pentru a găsi metoda cea mai bună de abordare și soluționare a problemei.

Pentru a propune o strategie viabilă și revoluționară, din orice punct de vedere am vorbi: social, politic, economic sau arhitectural, este necesar să analizăm trecutul, prezentul și strategiile viitoare propuse. Înțelegerea modului în care foștii copii instituționalizați din perioada comunistă percepeau acele centre, într-un mod pozitiv sau negativ, precum și analiza situației actuale a copiilor în situații de risc, modul în care percepția și nevoile lor s-au schimbat, determină și argumentează necesitatea creării unei strategii noi din punct de vedere arhitectural și nu numai.

O altă ipoteză importantă pe care acest studiu dorește să o abordeze este necesitatea tratării diferențiate, nu numai din punct de vedere social sau psihologic ce și arhitectural, al copiilor care au locuit sau locuiesc încă în stradă, cunoscuți sub denumirea generică de „copiii străzii”.

În cazul foștilor copii instituționalizați, metoda interviului a fost cea mai indicată, fiind în prezent adulți ei au o imagine concretă și coerentă despre întâmplările și experiențele din viața lor, dar pentru studiul și analiza copiilor a fost necesar să apelăm la alte modalități de cunoaștere și analiză a sentimentelor și dorințelor lor, și anume prin artă.

Nefiind specialitatea și nici domeniul principal în care este realizată cercetarea, aceste teste au fost realizate cu consultarea unui specialist în domeniul psihologiei pentru copii, doamna Amalia Axentie. Au fost realizate 3 teste pe un eșantion de 43 de persoane, cu vârste cuprinse între 2 și 31 de ani, din 5 județe ale țării.

Experimentele au fost realizate vizând patru categorii de subiecți-

- **Copiii instituționalizați în perioada comunistă, reprezentând adulții de azi-** Au fost realizate trei teste psihologice cu 8 persoane cu vârste cuprinse între 22 și 32 de ani, 5 de genul masculin și două de genul feminin.
- **Copiii care locuiesc în stradă-** Au fost realizate aceleași 3 teste pe un eșantion de 3 copii, 2 băieți și o fată.
- **Copiii instituționalizați în centrele de azi-** S-a realizat studiul pe un eșantion de 16 copii cu vârste cuprinse între 10-15 ani, 8 băieți și 8 fete.
- **Copiii din familiile obișnuite-** Eșantionul pe care s-a realizat testele a fost de 17 copii, cu vârste cuprinse între 2 și 17 ani, participând 10 băieți și 7 fete.

Experimentul a fost alcătuit din trei teste menite să identifice modul în care copiii percep o locuința, casa și preferințele lor pentru culori, încercându-se identificarea unor diferențe între categorii.

Primul test consta în desenarea unei case, având la dispoziție o coală A4 și 40 de creioane colorate de culori variate și mai multe nuanțe. Se urmărea analiza modului în care subiecții celor patru categorii percep locuința și dacă experiențele trăite au influențat și individualizat modul lor de a vedea o casă.

Cel de al doilea test consta în desenarea de către fiecare subiect a trei obiecte pe care și le doresc în camera lor. Prin efectuarea acestui test s-a urmărit identificarea lucrurilor cărora ei le simt lipsa cel mai mult.

Cel de al treilea test și ultimul a constat în alegerea a 5 culori diferite dintr-un set de 22 de culori tempera de nuanțe diferite și aplicarea lor pe jumătatea unei coli A4, ulterior împăturindu-se coala și obținându-se un fluturaș colorat. Prin efectuarea acestui test s-a urmărit identificarea preferințelor cromatice a fiecărei categorii în parte și interpretarea din punct de vedere psihologic al culorilor dominante alese de către aceștia.

În urma interviurilor și testelor realizate cu acești tineri care și-au petrecut copilăria în centre ajutoare, sesizăm o modalitate diversă de a percepe aceste intens mediatizate și controversate centre. Percepția lor este influențată de experiențele trăite după părăsirea centrului. Remarcăm un

număr mult mai mare de aspecte pozitive și aproape o lipsă a celor negative din partea acelor tineri care în prezent au ajuns să locuiască în stradă. Tinerii care au reușit să se integreze în societate și să își facă o familie au o percepție asupra centrelor de plasament unde și-au petrecut copilăria caracterizată de mai multe aspecte negative decât pozitive. Modul lor de a gândi și a percepe o casă și a mediului locuibil a fost adaptat la viziunea societății și la noul lor mod de viață, detasându-se de mediul inițial în care au fost crescuți. În prezent, având capacitatea de a identifica obiectiv aspectele pozitive și negative ale acelor centre.

Tinerii care locuiesc momentan în stradă, deși caracterizează pozitiv centrele, au ales strada ca și locuință în detrimentul lor. Încercând să găsim un răspuns la întrebarea *care sunt motivele pentru care au făcut această alegere?*, am putut extrage din răspunsurile lor următoarele concluzii:

- Preferă libertatea străzii, unde pot face ce doresc ei, fără a fi constrânși să se supună regulilor unui centru.

- Percep centrele ca și niște instituții cu prea multe reguli de urmat.

- Pentru cei care au locuit deja o perioadă de timp în stradă este greu să se adapteze modului de viață dintr-un centru. Sunt obișnuiți să își petreacă majoritatea timpului plimbându-se și în aer liber, condiționarea la un spațiu închis este foarte greu de acceptat.

- Au libertatea de a consuma alcool și droguri ușoare.

Prin realizarea celor trei teste am realizat modalitățile diverse în care cele trei categorii de copii: copiii din familii obișnuite, copiii din actualele centre și copiii care locuiesc în stradă, percep o locuință și mediul construit din jurul lor. Percepțiile lor fiind puternic influențate de experiențele și mediul în care locuiesc.

Studiile de caz și testele prezentate în acest capitol, relaționate cu procesul de dezvoltare al sistemului social dedicat copilului, arată clar necesitatea unei mai bune corelări cu celelalte domenii și necesitatea unei cercetări mai avansate asupra situației copiilor străzii, a centrelor dedicate lor și asupra metodelor în care se poate dezvolta reziliența manifestată de aceștia. Concluziile trase la fiecare test în parte sunt concludente pentru argumentarea necesității unei proiectări diferențiate pentru copiii obișnuiți și pentru cei instituționalizați și chiar mai mult pentru fiecare categorie de copii în situații de risc în parte. Rezultatele testelor prezentate identifică drept cauză principală a eșecului actualelor centre de reabilitare a copiilor care au petrecut o perioadă de timp în stradă, lipsa unor centre proiectate în concordanță cu nevoile lor. Reintegrarea și reabilitarea lor încercând să se realizeze în centrele obișnuite, dedicate tuturor copiilor în situații de risc. Nevoile și percepția acestora asupra spațiului construit fiind distinctă, nu reușesc să se adapteze condițiilor centrului și ajung din nou pe stradă. În vederea găsirii unor soluții pentru problemele identificate, am continuat cu un studiu asupra arhitecturii dedicate copiilor în situații de risc din trecut și din prezent.

CAPITOLUL 6: STUDIUL 3- CENTRELE PENTRU COPIII ÎN SITUAȚII DE RISC DIN PERIOADA COMUNISTĂ PÂNĂ ÎN PREZENT- STUDII DE CAZ. Cel de al *treilea studiu* ia în calcul factorul arhitectural și își concentrează atenția asupra exemplelor de programe arhitecturale existente în trecut- în perioada comunistă; în prezent, centrele de tip familial; dar și noile tendințele care se prefigurează.

Scopul acestei teze de doctorat este de a propune noi strategii arhitecturale pentru copiii în situații de risc, acordând o atenție specială reabilitării și reintegrării sociale a copiilor care au petrecut o perioadă de timp în stradă. Pe parcursul elaborării acestor strategii, am identificat punctele slabe ale centrelor comuniste, situația actuală a tipurilor de programe dedicate acestora, precum și tendințele actuale de proiectare pentru copii în situații de risc.

Astfel au fost analizate în prima parte a capitolului centrele comuniste⁴. În cea de a doua parte este prezentată situația actualelor centre și au fost realizate două studii de caz asupra a două centre din două județe diferite. Primul asupra Satului de Copii⁵ al fundației Rudolf Walter din Timișoara, iar cel de al doilea asupra casei de tip familial „Haiducii”, din localitatea Husasău de Tinca, județul Bihor. Ultima parte a capitolului a fost alocată analizei tendințelor care se prefigurează în proiectarea pentru acești copii, fiind prezentate trei studii de caz asupra a trei proiecte propuse. Unul dintre acestea este centrul de reabilitare pentru copii în situații de risc din Lugoj,⁶ la proiectarea căruia am participat activ și care în momentul de față este în construcție, iar celelalte două reprezintă proiecte de diplomă ale studenților de la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Timișoara.

⁴ Orfelinatele și școlile ajutătoare.

⁵ Kinderzukunft.

⁶ Proiect realizat de firma S.C. Rheinbrucke S.R.L.

Un fapt concludent pentru importanța arhitecturii în procesul de reziliență este faptul că toți tinerii intervievați din vechile centre de plasament au putut să descrie cu exactitate clădirea, camerele unde au dormit, zona de studiu. Descrierile lor conținând cel mai mic detaliu legat de înălțimea și numărul ferestrelor din fiecare cameră, de poziția paturilor și a noptierelor etc.

Chiar dacă sistemul s-a reorganizat după revoluție și s-a îmbunătățit cu mult situația copiilor instituționalizați, problema copiilor din vechile centre comuniste ajunși adulții de azi a rămas fără rezolvare. Mulți dintre ei sunt oameni ai străzii sau nu au nici o profesie. Lipsa unei specializări face imposibilă integrarea lor în câmpul muncii. Gândindu-ne că în '89 peste 50% din copiii bolnavi de HIV din Europa erau la noi în țară⁷ și întrebându-ne ce s-a întâmplat cu ei, realizăm necesitatea unor programe sociale și arhitecturale menite să ofere suport și asistență pentru deprinderea unei meserii în vederea integrării lor în societate și oferirea unor condiții decente de viață.

Acest capitol prezintă situația centrelor pentru copii din perspectiva arhitecturală, fie că vorbim de: funcțiune, formă sau culoare; din trecut, prezent și viitor. Dacă analizăm aceste centre prezentate din prisma cercetărilor, studiilor și concluziilor enunțate în capitolele anterioare, vom identifica elemente pozitive și negative la toate. Interesant este că centrele care iau în considerare prioritar factorii arhitecturali, psihologici, sociali, ecologici sunt doar proiecte de planșetă, proiectele reale care răspund nevoilor copiilor de azi, odată cu intervenția factorilor economici, politici, contextuali, ajung să răspundă într-o mai mică măsură principiilor enunțate anterior.

După cum s-a văzut în cazul proiectării "Centrului pentru Copii Aflați în Situații de Risc" din Lugoj, deși cercetarea în acest domeniu era într-un stadiu avansat, au fost întâmpinate numeroase obstacole chiar de la prima etapă, cea a definirii funcțiunilor necesare. Cauza tuturor acestor obstacole fiind lipsa unor normative adaptate schimbărilor, din ultimii ani, din sistemul social dedicat copiilor.

Trecând la nivelul amenajărilor spațiilor, a fost demonstrată anterior importanța culorilor, formelor, luminii în procesul de recuperare al acestor copii, cu atât mai mult când vorbim de copii care au petrecut o perioadă de timp în stradă. Totodată prin studiile și testele psihologice prezentate în capitolul anterior⁸ a fost argumentată importanța tratării diferențiate a categoriei de "copii ai străzii", și chiar al fiecărui copil în parte. Experiențele anterioare ale fiecărui copil care a petrecut o perioadă de timp în stradă, fiind determinate în procesul de proiectare și eficiența sa în reabilitarea și reintegrarea acestora. Luând toate acestea în calcul, problema proiectării unui centru dedicat "copiilor străzii"⁹ devine aparent imposibil de rezolvat prin crearea unui ghid sau normativ arhitectural general valabil.

Ultima parte a tezei, compusă din ultimele două capitole, este dedicată contribuțiilor personale și prezentării principalelor rezultate ale cercetării. De asemenea, sunt incluse și principalele direcții pentru continuarea cercetărilor.

CAPITOLUL 7: CONTRIBUȚII PERSONALE- suține ipotezele definite și argumentate în cadrul tezei din perspectiva celor trei studii de caz prezentate anterior. Prima parte a capitolului prezintă soluțiile propuse din punct de vedere general, al necesității creării unor noi programe arhitecturale speciale pentru reabilitarea "copiilor străzii". Cea de a doua parte tratează și enunță noi principii de proiectare pentru centrele dedicate copiilor în situații de risc. Ultima parte a capitolului prezintă algoritmul creat și necesar pentru a putea proiecta diferențiat și ținând cont de toți factorii determinanți în reabilitarea acestor copii. Totodată este necesară o proiectare flexibilă și modulară a acestor centre, astfel încât spațiul privat dedicat fiecărui copil să poată fi transformat în timp o dată cu evoluția psihologică a copiilor sau adaptat la nevoile altui copil.

Într-o lume a vitezei, a tehnologiei și a transformărilor perpetue este necesară crearea unei viziuni bazate pe strategii adaptabile și interconectate la nivel global și nu numai, deservite de o proiectare arhitecturală bazată pe interdisciplinaritate, flexibilitate și tehnologie.

Progrese notabile au fost realizate, în ultimii 25 de ani, în sistemul social dedicat copiilor, reușind să se remedieze situația dezastruoasă identificată imediat după revoluție și să ne alinăm standardelor Uniunii Europene. Din păcate problema copiilor în situații de risc, este departe de a fi

⁷ FICF, UNICEF, "Causes of Institutionalization of Children in Romania", 1997.

⁸ În Capitolul 5: "STUDIUL 2- COPIII INSTITUȚIONALIZAȚII LA REVOLUȚIE- ADULȚII DE AZI" al prezentei teze

⁹ Street children.

considerată rezolvată, și probabil în ciuda eforturilor depuse de orice departament, cât timp vom vorbi de sărăcie vom avea și copii în situații de risc, precum și copii ai străzii.

Categoriile copiilor în situații de risc își schimbă gravitatea în timp, dacă în 1989 problema copiilor instituționalizați avea prioritate maximă, momentan ne confruntăm cu noi categorii de copii cu probleme, având un factor mare de risc de a deveni copii ai străzii, precum sunt copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate sau copiii din cartierele sărace. Astfel strategia propusă este structurată în trei pași:

- **PASUL 1: PREVENIRE-** Acest pas are în vizor toate categoriile de copii aflați în situații de risc care dezvoltă un potențial pentru a ajunge în stradă, și urmărește monitorizarea lor și crearea de centre speciale care să vină în întâmpinarea nevoilor lor.¹⁰
- **PASUL 2: REABILITARE-** În această etapă se urmărește captarea și integrarea copiilor care locuiesc pe stradă în centre speciale în vederea reabilitării lor din punct de vedere: psihologic, social, medical, al adicțiilor, etc.¹¹
- **PASUL 3: INTEGRARE-** Reprezintă ultimul pas, care vizează copiii care au petrecut o perioadă foarte scurtă de timp pe stradă, sau copiii care au reușit să se reabiliteze și să manifeste reziliență în urma îndeplinirii pasului doi al procesului. Se urmărește integrarea lor în centrele existente, precum este "Casa Haiducilor" din Husasău de Tinca, jud. Bihor sau Satul de copii al Fundației Rudolf Walter, din Timișoara¹², etc.

Studiile de caz anterioare și relaționarea lor cu procesul de dezvoltare al sistemului social dedicat copilului, arată clar necesitatea unei mai bune corelări cu celelalte domenii și necesitatea nu doar a unei analize interdisciplinare ce și a elaborării unor soluții transdisciplinare mai avansate care să conecteze domenii diverse în vederea îmbunătățirii procentului de reabilitare a celei mai vitregite categorii de copii în situații de risc: copii străzii. Astfel acest capitol urmărește prezentarea principalei strategii interdisciplinare rezultate în urma acestei cercetări. Se pornește abordarea strategiei în trei pași trecând prin trei nivele: de la nivelul macro- urban și mergând până la cel micro- al designului personalizat.

Cele trei nivele de aplicabilitate ale strategiei în trei pași (**PREVENIRE, REABILITARE ȘI REINTEGRARE**), prezentate în capitolul 7 sunt:

Nivelul macro-urban- Vizând mediul urban și necesitatea adoptării unor noi strategii pentru mutarea centrului de interes și captarea de investitori în cartierele sărace ale marilor orașe, în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale copiilor din aceste cartiere și pentru a preveni transformarea lor în "copii ai străzii".

Nivelul arhitectural- Este necesară crearea de centre speciale dedicate reabilitării copiilor care au petrecut o perioadă de timp în stradă, centre care să fie proiectate în concordanță cu nevoile, traumele și percepțiile acestora. O justificare a gradului foarte redus de reabilitare a "copiilor străzii" poate fi chiar lipsa unor astfel de centre, fiind aproape imposibilă reabilitarea lor în centrele obișnuite, percepția acestor copii asupra mediului construit, a cromaticei, a regulilor și a exigențelor societății, și chiar asupra vieții fiind distorsionată și complet diferită față de a celorlate categorii de copii în situații de risc sau a copiilor din familii obișnuite.

Nivelul micro: designul personalizat- Adaptarea spațiului privat dedicat fiecărui copil, printr-un design flexibil și personalizat, și în funcție de nevoile rezultate în urma evaluării psihologice a copilului. Acest design putând fi transformat odată cu evoluția psihologică a copilului, modificându-se odată cu el. Echilibrul optim între toți factorii arhitecturali care pot influența spațiul respectiv putând fi determinat cu ajutorul algoritmilor genetici, interconectând astfel proiectarea cu tehnologia avansată de astăzi.

Foarte mulți dintre "copiii străzii" au dormit pe stradă, în guri de canal insalubre, mașini abandonate, în pubela de gunoi a unei case de scară, au fost abuzați, violați, au consumat droguri, alcool, și alte substanțe, percepția lor asupra sentimentului de siguranță, asupra societății, a igienei,

¹⁰ Un exemplu, de astfel de centru, poate fi considerat **Centrul pentru copiii aflați în situații de risc din Lugoj**, aflat momentan în construcție, proiect realizat de S.C. Rheinbruche S.R.L.

¹¹ Exemple de astfel de centre sunt cele două studii de caz prezentate în capitolul anterior- Capitolul 6: 1) Centrul pentru reabilitarea și reintegrare a copiilor străzii, Lugoj, realizat de Povian Cristina pentru lucrarea de diploma sesiune iunie 2011; și 2) Centrul Teen Challenge de dezintoxicare și reabilitare a adolescenților, Dumbrăvița, realizat de stud. Arh. Amalia Boeriu pentru lucrarea de diploma sesiunea iunie 2012.

¹² Centru prezentat și studiat în Subcapitolul 6.3.2 al prezentei teze.

etc. fiind complet diferită față de a celorlalți copii de vârsta lor. Toate aceste experiențe trăite, și percepția lor asupra vieții le îngreunează adaptarea și integrarea în centrele obișnuite pentru copii în situații de risc. Pentru a le oferi o șansă de a se reabilita, este necesară proiectarea diferențiată a centrelor dedicate lor ținând cont de diferențele acestora de percepție și adaptându-le la modul de viață cu care sunt obișnuiți. Astfel transformarea va fi treptată, fără a-i arunca într-o lume complet nouă, străină pentru ei și în care se simt constrânși și nici măcar în siguranță.

Ținând cont de toate elementele enunțate mai sus, se poate contura **"teoria celor trei grade de intimitate"**. Pentru a facilita adaptarea unui copil al străzii într-un mediu nou, cu reguli noi, este important ca el să se simtă acasă. Este foarte dificil să imprimi în conștiința unui copil care toată viața lui a știu că strada este casa și familia lui, noțiunile elementare ale unei locuințe. Din această cauză consider necesară adaptarea noțiunii noastre de casă în conformitate cu modul lui de a percepe lucrurile, astfel propun realizarea a trei zone distincte în orice centru de reabilitare nou propus, cu granițe materializate doar senzorial nu și fizic (prin înălțarea anumitor zone, diferențe de materialitate sau textură). [4]

Prima zonă fiind zona publică- având rolul de a-l face pe copil să se simtă ca și în stradă, în această zonă se pot realiza diferite evenimente publice (expoziții, spectacole, etc.) și se poate materializa printr-o piațetă în fața clădirii propuse. Totodată poate conține un magazin sau spații amenajate pentru vânzarea a diverse obiecte realizate de copii, cu scopul de a-i face să se simtă utili și totodată putând să își petreacă viața în stradă dar într-un mod diferit de cum erau obișnuiți anterior.

Cea de a doua zonă este cea semi-privată- aici copiii vor putea primi oaspeți, familia, și se pot realiza ateliere de creație cu persoane din exterior. Prin intermediul acestei zone copiii vor putea experimenta sentimentul de gazdă, având și diverse activități terapeutice.

Ultima zonă este cea privată, având cel mai mare grad de intimitate și reprezintă zona de locuit- copiii familiarizându-se astfel cu sentimentul de proprietate. O atenție deosebită vom acorda, în subcapitolele care urmează, acestei zone, fiind propusă o proiectare modulară și flexibilă, adaptabilă nevoilor și evaluării psihologice a fiecărui copil în parte, reușind astfel să răspundem nevoilor lor și transformărilor prin care vor trece.

Algoritmii genetici sunt deja folosiți în procesul de proiectare și arhitectura, în general pentru a găsi varianta optimă de design și care să răspundă nevoilor beneficiarilor. În cazul centrelor pentru reabilitarea copiilor străzii beneficiarii se schimbă mereu, copiii evoluează, nevoile lor se schimbă, și trec la următoarea etapă- reintegrarea în societate, familii sau centre obișnuite, iar locul lor în centru este luat de alt copil, astfel spațiul trebuie să fie adaptabil unei înfinități de posibilități.

Crearea unui centru ideal proiectat pentru fiecare copil în parte și care să țină pasul cu transformările sale pe parcursul procesului de recuperare, pare o ipoteză ireală. Prin intermediul unei arhitecturi flexibile pe cele trei direcții principale (x,y,z), care se poate adapta nevoilor psihologice ale fiecărui copil și evoluției sale prin găsirea combinației optime între principalii factori (înălțime, lățime, lungime, spațiu vitrat, umiditate, iluminare artificială, cromatică, materialitate, temperatură) cu ajutorul algoritmilor genetici, designul personalizat pentru fiecare copil în parte nu mai pare așa inabordabil și imposibil de rezolvat.

În acest caz utilizarea algoritmilor genetici nu este doar un moft, devenind o necesitate sau chiar un element cheie în îmbunătățirea procesului de reabilitare a "copiilor străzii".

CAPITOLUL 8: CONCLUZII- sintetizează principalele rezultate ale cercetării, evidențiind contribuțiile personale ale autorului, rezultatele publicate și prezintă propuneri generale pentru continuarea cercetării interdisciplinar.

În urma celor trei studii principale realizate asupra copiilor în situații de risc, canalizându-ne atenția asupra copiilor care au petrecut o perioadă de timp în stradă, am putut enunța o nouă strategie de abordare a problemei acesteia în trei pași: Prevenire, Reabilitare și Reintegrare, operând la trei nivele: macro/urban, arhitectural și micro/designul personalizat. Astfel am introdus "teoria celor trei grade de intimitate" pentru centrele de reabilitare destinate "copiilor străzii" și am argumentat necesitatea folosirii algoritmilor genetici aplicați pe o arhitectură modulară și flexibilă cu scopul de a găsi relația ideală între factorii arhitecturali, psihologici și sociali care să ajute la îmbunătățirea gradului de reabilitare al acestei categorii de copii.

Consider că această cercetare nu se încheie aici, validitatea acestei strategii este necesar să fie analizată și testată pe un centru real, după o perioadă de câțiva ani de la funcționarea sa. Pentru realizarea unui centru care să aibă la bază o arhitectură modulară, flexibilă și care să poată fi adaptată în orice moment rezultatului generat cu ajutorul algoritmilor genetici este necesară o colaborare interdisciplinară a mai multor specialiști. Fiind necesară realizarea următorilor pași:

1. **Din punct de vedere arhitectural** este necesară crearea unor centre a căror zonă privată, desinată zonei de dormit, să fie modulară. Acest modul este necesar să poată

să își schimbe proporția și dimensiunile pe toate cele trei direcții și să aibă zona vitrată adaptabilă ca și suprafață.

2. **Din punct de vedere psihologic și social** este necesară realizarea unor evaluări psihologice a copiilor pentru a identifica problemele și nevoile pe care aceștia le au, și la care ulterior să se încerce să se răspundă prin noul spațiu generat. Este importantă stabilirea factorilor determinanți și stabilirea coeficientului de importanță al fiecărui factor în parte.
3. **Din punct de vedere al tehnologiei informației** este necesară implementarea acestor algoritmi într-un cod funcțional.

Analizând evoluția centrelor pentru copii de-a lungul istoriei, găsim numeroase clădiri părăsite, care nu mai răspund exigențelor prezentului. Luând în calcul ipoteza ideală, că strategiile autorităților competente pentru protecția copilului, să ducă la dispariția acestui segment de copii în situații de risc, cel al copiilor care au avut strada ca și locuință o perioadă de timp, vor apărea mereu noi alte categorii de copii în situații de risc, după cum istoria ne-a demonstrat. Chiar și în această situație ideală, când nu vor mai exista "copii ai străzii" strategia propusă cu centrele flexibile, adaptabile și transformabile în orice moment nevoilor unui alt copil sau evoluției celui inițial, vor putea fi adaptate oricărei altei funcțiuni fie dedicate noilor categorii de copii cu probleme sau chiar pentru educație deservind: școli, grădinițe, campusuri universitare, etc.

Pornind de la premisa că succesul constă în abordarea interdisciplinară, soluția propusă îmbină procesul de proiectare arhitecturală nu numai cu domeniile înrudite, ce și cu psihologia, sociologia, și informatica.

Principalele contribuții ale acestei cercetări vin atât propunând o soluție inovatoare cât și din punct de vedere al analizei efectuate:

1) S-a încercat determinarea situației actuale a copiilor în situații de risc și a categoriei de copii care au locuit sau locuiesc în stradă, din dorința de a conștientiza importanța și amploarea fenomenului la noi în țară.

2) A fost demonstrată importanța spațiului urban, a mediului construit și a cromaticii în dezvoltarea copiilor de vârste fragede. Efectul experiențelor trăite și a mediului de dezvoltare al acestora fiind considerabil mai mare în perioada copilăriei, față de perioada adultă.

3) A fost realizată o analiză a evoluției sistemului social în contextual schimbărilor politice, legislative, economice și sociale din ultimii 50 de ani din perspectiva a trei factori: contextual, uman și arhitectural.

4) Au fost realizate teste psihologice cu patru categorii de tineri: tineri care au fost instituționalizați în centre de plasament în perioada copilăriei, copii instituționalizați în prezent, "copiii străzii" și copii din familiile obișnuite, demonstrându-se diferențele de percepție asupra mediului construit, cromatic și arhitectură, dintre copii cu familii armonioase și copiii aflați în situații de risc. Totodată a fost demonstrată o diferență foarte mare de percepție între copiii care au petrecut o perioadă de timp în stradă și restul copiilor în situații de risc, acest fapt devenind principalul argument pentru necesitatea unei abordări diferențiate a proiectării pentru prima categorie de copii.

5) Au fost determinate și analizate din punct de vedere arhitectural, principalele tipuri de programe arhitecturale existente în trecut, prezent precum s-a încercat și identificarea tendințelor viitoare. Un element foarte important analizat a fost percepția pe care o au actualii adulți, care au trăit în mult blamatele și controversatele centre de plasament din perioada comunistă, pe perioada copilăriei lor.

6) Au fost realizate studii de caz asupra a trei centre propuse pentru "copiii în situații de risc", unul din ele fiind momentan în construcție: Centrul pentru copiii aflați în situații de risc din Lugoj, județul Timiș.

7) Elementul cheie al tezei este reprezentat de strategia în trei pași: PREVENIRE, REABILITARE ȘI REINTEGRARE. Au fost enunțate principalele direcții ale strategiei pornind de la nivelul macro/urban până la cel micro/ al designului personalizat în concordanță cu traumele fiecărui copil care a locuit pe stradă.

8) Enunțarea și exemplificarea utilizării algoritmilor genetici împreună cu o arhitectură modulară și flexibilă pentru o eficientizare a spațiului construit în procesul de rehabilitare psihologică a acestor copii.

Exemplificarea unui modul posibil pentru aplicarea relației între factorii determinanți, generată cu ajutorul algoritmilor genetici.